

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕМОНСТРАЦІЙНИХ ФОРМАЛЬНИХ ПРАВИЛ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

©2022 АБРАМОВ Ф. В.

УДК 330.1
JEL: D70; O17

Абрамов Ф. В. Фактори формування демонстраційних формальних правил у сфері охорони навколишнього середовища

Метою статті є виявлення факторів, що сприяють формуванню демонстраційних формальних правил, та визначення їх впливу на динаміку ефективності чинних інституційних рамок. Показано, що основною причиною формування демонстраційних формальних правил є прагнення політичних сил отримати додаткові голоси на виборах. При цьому вдаватися до практики прийняття демонстраційних формальних правил можуть як опозиційні політичні сили, так і ті, що знаходяться при владі. Факторами, що сприяють прийняттю демонстраційних формальних правил, є: відсутність впливу зацікавлених груп, високий рівень занепокоєння суспільства та низький рівень трансакційних витрат, що пов'язані з прийняттям відповідних демонстраційних формальних правил. Виявлено, що основними вадами демонстраційних формальних правил є їх низька ефективність, що у випадку поширення практики маніпулювання суспільними настроями супроводжується значною зворотною несиметричністю, та небезпека створення в суспільстві ілюзії розв'язання відповідної проблеми. Внаслідок цього виникає загроза консервації, у довгостроковій перспективі, неефективних чинних інституційних рамок. Доведено, що як демонстраційні формальні правила можуть бути прийняті виключно ті формальні правила, що не суперечать морально-етичним поглядам більшої частини суспільства, не створюють для більшості споживачів надмірних додаткових трансакційних витрат бюрократичних процедур і не суперечать інтересам жодної зацікавленої групи. Внаслідок цього демонстраційні формальні правила можуть характеризуватися виключно цілковою неефективністю. Показано, що єдиним заходом попередження виникнення демонстраційних формальних правил є підвищення загальної освіченості населення, що має не лише обмежити маніпулювання суспільними настроями навколо проблем, що регулюються демонстраційними формальними правилами, але й дозволить суспільству тверезо оцінювати як рівень загрози тих чи інших проблем, так і ефективність запропонованих формальних правил.

Ключові слова: маніпулювання суспільними настроями, формальні правила, трансакційні витрати.

Бібл.: 15.

Абрамов Федір Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Abramov@khp.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

UDC 330.1
JEL: D70; O17

Abramov F. V. Factors of Formation of the Demonstration Formal Rules in the Sphere of Environmental Protection

The article is aimed at identifying the factors contributing to the formation of demonstration formal rules and further determining their impact on the dynamics of the efficiency of the current institutional framework. It is shown that the main reason for the formation of demonstration formal rules is the desire on the part of political forces to get additional votes in elections. At that, both opposition political forces and those in power can resort to the practice of adopting demonstrative formal rules. Factors contributing to the adoption of demonstration formal rules are the following: the lack of influence of interested groups, the high level of public concern, and the low level of transaction costs associated with the adoption of appropriate demonstration formal rules. It is identified that the main shortcomings of demonstration formal rules are their low efficiency, which, in the case of the spread of the practice of manipulating public sentiments, is accompanied by significant reverse asymmetry, and the danger of creating an illusion of solving the relevant problem in society. As a result, there is a threat of conservation and inefficient existing institutional frameworks in the long term. It is proved that as demonstrative formal rules can be adopted only those formal rules that do not contradict the moral and ethical views of most of society, that do not create excessive additional transaction costs of bureaucratic procedures for most consumers, and do not contradict the interests of any group concerned. As result, demonstration formal rules can be characterized solely by targeted inefficiency. It is shown that the only measure to prevent the emergence of demonstration formal rules is to increase the general education of the population, which should not only limit the manipulation of public sentiments around problems governed by demonstrative formal rules, but also allow society a sensible valuation of both the level of threat of certain problems and the efficiency of the proposed formal rules.

Keywords: manipulation of public sentiments, formal rules, transaction costs.

Bibl.: 15.

Abramov Fedir V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Economic Theory, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: Abramov@khp.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4825-3974>

Формування формальних правил, які через свою неефективність становлять загрозу соціально-економічному розвитку держави, може відбуватися не лише внаслідок тиску з боку

окремих зацікавлених груп, але й внаслідок намагання політичних сил (опозиційних чи тих, що знаходяться при владі) продемонструвати виборцям належну реакцію на зростання занепокоєння суспільства певни-

ми проблемами. Формуванню подібних демонстраційних формальних правил, окрім відсутності безпосереднього тиску з боку зацікавлених груп, сприяє поєднання високого рівня занепокоєння суспільства та низький рівень витрат, що пов'язані з прийняттям демонстраційних формальних правил.

Однією з багатьох проблем, що створює сприятливі умови для виникнення малоефективних демонстраційних формальних правил, є проблема стану навколишнього середовища.

Сучасне суспільство є надзвичайно чутливим до проблем навколишнього середовища. Наслідком занепокоєння суспільства даною проблемою стає як намагання політиків вжити певні заходи з охорони навколишнього середовища, так і зростання загальної кількості досліджень з цього приводу [1–7]. Проте поза увагою дослідників залишаються такі проблеми, як оцінка ефективності відповідних формальних правил і виявлення чинників, що її визначають.

Метою статті є виявлення факторів, що сприяють формуванню демонстраційних формальних правил, та їх вплив на динаміку ефективності чинних інституційних рамок.

Слід визнати, що в суспільства є всі підстави для занепокоєння, адже актуальність екологічних проблем є безперечною. Сьогодні ми можемо наочно спостерігати безліч проблем, що здатні завдати невідправної шкоди для навколишнього середовища. Серед цих проблем, що є найбільш актуальними для багатьох країн світу, є такі:

- ✦ відсутність заборони на ввезення вживаного автотранспорту, що не відповідає сучасним екологічним нормам;
- ✦ відсутність державної програми щодо утилізації побутової та комп'ютерної техніки;
- ✦ відсутність ефективних механізмів контролю за забрудненням підприємствами навколишнього середовища та накладання на порушників відповідних санкцій.

Усі ці проблеми вимагають жорстких і рішучих кроків. Натомість, замість зосередження на найнебезпечніших, з точки зору екології, проблемах часто спостерігається прийняття формальних правил, що націлені на розв'язання переважно другорядних проблем. Одним із таких демонстраційних формальних правил є повна заборона на використання поліетиленових пакетів.

Насправді вироби з поліетилену мають безліч переваг, у тому числі й з точки зору безпеки для довкілля.

По-перше, поліетилен є надзвичайно інертною, з хімічної точки зору, речовиною. Саме завдяки цій властивості вироби з поліетилену знайшли настільки широке застосування як у промисловості, так і в побуті.

По-друге, вироби з поліетилену є більш дешевими, ніж аналогічні вироби з альтернативних матеріалів.

По-третє, переробка виробів з поліетилену можлива як шляхом повторного використання, тобто виготовлення нових виробів, так і шляхом їх подальшої переробки.

По-четверте, виробництво поліетиленових пакетів вимагає меншої емісії парникових газів та не вимагає вилучення земель сільськогосподарського призначення.

І наостанок, навіть якщо вироби з поліетилену опиняться на звалищі, то внаслідок розкладу поліетилену не утворюється небезпечних речовин. Проте розклад поліетилену в природі займає надзвичайно багато часу. Тому необхідно визнати, що наслідки безвідповідального поводження з поліетиленовими пакетами мають більше естетичний, ніж екологічний вимір. І причини цієї проблеми полягають не в самих поліетиленових пакетах, а в тому, що поліетиленові пакети, після використання не потрапляють на переробку.

Водночас значно більшою екологічною проблемою, в тому числі для України, є, наприклад, проблема утилізації побутової та комп'ютерної техніки. На відміну від поліетиленових пакетів, що гірляндами «прикрашають» дерева навколо всіх легальних і нелегальних звалищ, викинута та неутілізована належним чином побутова техніка не кидається в очі більшості населення. Проте подібна «благополучна» ситуація є оманливою. Адже, на відміну від поліетилену, побутова та комп'ютерна техніка є джерелом низки небезпечних речовин, витік яких може не лише завдати значної шкоди навколишньому середовищу, але й скласти загрозу життю та здоров'ю людини.

Дійсно, виробництво мікросхем – неодмінної складової більшості видів сучасної побутової техніки – вимагає використання великої кількості хімічних сполук, значна частина з яких є небезпечною для навколишнього середовища та отруйною для людини. Та й виробництво самих кремнієвих пластинок є енерговитратним процесом, що сприяє зростанню викидів парникових газів. Не менш шкідливими можуть бути й інші етапи виробництва побутової техніки [8–13]. Видобування ж рідкоземельних елементів, що активно використовуються в сучасній електроніці, у більшості випадків розташовано у країнах третього світу, де відсутній належний контроль не лише за вимогами безпеки на виробництві, але й за дотриманням вимог охорони навколишнього середовища.

Тому проблема утилізації побутової техніки є значно більш небезпечною проблемою, ніж утилізація поліетиленових пакетів, адже шкоди навколишньому середовищу завдає не лише відсутність належної утилізації побутової техніки, але й безпосередньо сам процес їх виробництва.

Разом із тим, незважаючи на всю небезпеку, що несе проблема неналежної утилізації побутової техніки, політики надають перевагу боротьбі з другорядною екологічною проблемою. Це пояснюється такими причинами.

Суттєво скоротити негативні наслідки виробництва та неналежної утилізації побутової техніки можна було б не лише контролем за утилізацією старої побутової техніки, але й просто шляхом скорочення обсягів виробництва побутової техніки. Адже сьогодні споживачі відправляють на звалище свої смартфони, комп'ютери та пральні машини не через їх несправність, а через їх моральну застарілість. Більше того, замінювати свою стару, але ще справну побутову техніку на нові зразки змушує споживачів агресивна реклама мереж магазинів побутової техніки, що рекламує не переваги певних моделей, а просто переконає споживачів у тому, що використання старої техніки – це не модно та не відповідає образу сучасної успішної людини. Також цьому процесу сприяє й поведінка виробників смартфонів, ігрових приставок і комп'ютерної техніки, які припиняють випуск драйверів та іншу підтримку своєї продукції ще задовго до того, як вона фізично застаріє.

Відповідно, зарадити цій проблемі можна було б шляхом прийняття формальних правил, що спрямовані на непряме обмеження швидкості заміни застарілої побутової та комп'ютерної техніки. Основними елементами подібних заходів мали б стати: зобов'язання виробників комп'ютерної техніки збільшити термін підтримки своєї продукції; заборона реклами мереж магазинів побутової техніки (але не реклами своїх товарів безпосередніми виробниками) та просвітницька робота серед населення. Дані заходи, не обмежуючи свободу споживачів і не викликаючи тим самим опору з їх боку, могли б суттєво скоротити обсяги виробництва та продажів побутової техніки. Наслідком цього було б скорочення викидів парникових газів і зменшення забруднення навколишнього середовища як на стадії виробництва побутової техніки, так і на стадії її подальшої утилізації. Додатковим позитивним наслідком зазначених заходів було б вивільнення значної частини ресурсів і зменшення їх вартості для альтернативного використання, наприклад для виробництва медичної техніки чи лабораторного обладнання, що позитивно сприяло б поліпшенню ситуації в системі охорони здоров'я та науково-технічному прогресу.

Чому ж не можна побачити закликів еко-активістів щодо необхідності проведення просвітницької роботи серед населення про необхідність відмови від викидання застарілої, але ще справної техніки та вимагання законодавчої заборони реклами мереж магазинів побутової техніки? Проте легко зустріти еко-активіста з новою моделлю смартфона?

Відповідно до концепції економічної людини кожен економічний агент, приймаючи рішення щодо доцільності тих чи інших своїх дій, постійно порівнює очікувані вигоди та витрати, пов'язані з цими діями, будь-то обмін яблук на горіхи на галявині лісу чи намагання внести зміни до чинних формальних правил. Це є справедливим для будь-кого, в тому числі для

екологічних активістів. Тому для кожного еко-активіста є певна максимальна ціна, яку він згоден заплатити для досягнення своєї мети – підвищення рівня екологічної безпеки країни. Далі цієї межі він не піде.

Дана ціна, серед іншого, включає в себе також й особисті незручності, що пов'язані з відмовою від використання певних товарів і послуг. Тому, якщо для більшості еко-активістів відмова від використання поліетиленових пакетів може здаватися дрібницею, відмова від якої варта збереження навколишнього середовища та визнання з боку своєї соціальної групи, то відмова від сучасних смартфонів, планшетів та ігрових приставок – це вже для багатьох еко-активістів неприйнятна жертва (адже переконавати суспільство доведеться не лише на словах, але й власним прикладом).

Політичні ж сили, які завдяки демонстрації занепокоєному суспільству власної прогресивної позиції щодо екологічних проблем намагаються здобути додаткову підтримку виборців, також не будуть зацікавлені в реалізації розглянутих вище заходів. Адже формальні правила, що спрямовані на непряме обмеження швидкості заміни побутової техніки, очікувано викличуть потужний спротив з боку виробників побутової техніки та власників мереж магазинів побутової техніки. Пряме ж обмеження швидкості заміни побутової техніки призвело б уже до спротиву з боку споживачів і мало б наслідки, що можуть бути порівняні з введенням сухого закону. Все це може мати для політичної сили, що ризикнула б вдатися до обмеження швидкості заміни побутової техніки, трагічні наслідки – зменшення кількості голосів на найближчих виборах.

Внаслідок цього формальні правила, що спрямовані на обмеження швидкості заміни побутової техніки, є мало привабливими в ролі демонстраційних формальних правил, адже для політиків, що спробують їх впровадити, трансакційні витрати прийняття даних формальних правил будуть неприпустимо високими.

Таким чином, схильність політичних сил до впровадження таких малоефективних демонстраційних формальних правил, як заборона використання поліетиленових пакетів може бути пояснена тим, що, по-перше, заборона використання поліетиленових пакетів є швидким і надзвичайно простим рішенням. Дійсно, подібні заходи вже були вжиті парламентами чи урядами більшості як європейських, так й інших успішних економічно розвинутих країн світу. Внаслідок цього для законотворців немає потреби розробляти власні формальні правила та обґрунтовувати їх доцільність та ефективність. Адже потрібні формальні правила можуть бути просто скопійовані з відповідних формальних правил зазначених країн (при цьому не береться до уваги те, що в цих країнах дані формальні правила є лише складовою комплексу правил, що не лише передбачають за-

борону поліетиленових пакетиків, але й висувають жорсткі екологічні вимоги до автотранспорту та передбачають суворі санкції за неналежну утилізацію побутової техніки споживачами чи шкідливі викиди підприємствами). По-друге, в очах суспільства те, що аналогічні формальні правила діють в економічно розвинутих країнах, є гарантією їх ефективності. Відповідно, суспільство прихильно ставитиметься до прийняття подібних демонстраційних формальних правил й у своїй країні.

У випадку поширення практики маніпулювання суспільними настроями навколо відповідної проблеми демонстраційні формальні правила, крім низької ефективності, будуть також характеризуватися і значним рівнем зворотної несиметричності (витрати прийняття даних формальних правил будуть меншими за витрати їх скасування [14]). Так, проблеми охорони навколишнього середовища активно експлуатуються гравцями-маніпуляторами, що належать до різноманітних зацікавлених груп і переслідують надзвичайно широкий спектр можливих цілей. Внаслідок цього після того, як заборона використання поліетиленових пакетів буде впроваджена, будь-яка політична сила, що спробує скасувати відповідні формальні правила, перетвориться на зручну мішень для гравців-маніпуляторів, що набиратимуть собі репутації еко-активістів, звинувачуючи дану політичну силу в невігластві, відстоюванні інтересів олігархів та остаточній зраді європейських ідеалів.

Слід ще раз підкреслити, що у випадку демонстраційних формальних правил політичної сили, що ініціюють зміну чинних формальних правил, не зазнають тиску з боку зацікавлених груп щодо вибору конкретного варіанта демонстраційного формального правила. Тому для відповідної політичної сили єдиним критерієм вибору варіанта демонстраційного формального правила є низький рівень витрат і зусиль, що мають бути докладені для його введення. Якщо ж цьому критерію буде відповідати одразу декілька варіантів формальних правил, то вибір серед цих формальних правил може бути довільним.

Так, у розглянутому вище прикладі замість заборони на використання поліетиленових пакетів, з тим самим результатом, могла би бути запроваджена заборона на використання лампочок розжарювання. Внаслідок подібного кроку ініціатори інституційних перетворень так само змогли б досягти бажаного результату – продемонструвати занепокоєному суспільству свою стурбованість проблемами навколишнього середовища та свою «готовність» до її вирішення.

З огляду на все вищезазначене, можна стверджувати, що демонстраційні формальні правила можуть характеризуватися виключно цільовою неефективністю. Це обумовлено тим, що безпосередньою метою політичних сил є лише імітація їх реакції на занепокоєння суспільства тією чи іншою проблемою.

При цьому очевидно, що в інтересах відповідної політичної сили буде досягти цієї мети з найменшими витратами. Тому наскільки б високим рівнем цільової неефективності не характеризувались би демонстраційні формальні правила, якщо вони не зачіпають інтересів усіх наявних зацікавлених груп, то вони будуть прийняті.

Натомість політична сила – ініціатор інституційних змін буде всіляко уникати введення тих варіантів демонстраційних формальних правил, що здатні наразитися на активний спротив окремих зацікавлених груп чи викликати незадоволення суспільства в цілому. Тобто ініціатор інституційних змін намагатиметься не обирати демонстраційними формальними правилами ті з них, що характеризуються значною етичною чи трансакційною неефективністю.

Так, формальні правила з етичною неефективністю в ролі демонстраційних формальних правил є непривабливими для ініціаторів інституційних змін з такої причини. Незважаючи на те, що формальні правила з етичною неефективністю не гірше за інші та можуть продемонструвати позицію політичної сили стосовно проблем, що турбують суспільство, ціна подібної імітації може виявитися неприйнятною.

Адже формальні правила, що характеризуються етичною неефективністю, за визначенням, суперечать морально-етичним поглядам більшості членів суспільства або значної його частини. Тому демонстраційні формальні правила з етичною неефективністю не можуть не викликати спротиву з боку окремих зацікавлених груп. І навіть якщо подібні формальні правила збережуться внаслідок наявності практики маніпулювання суспільними настроями, то їх очевидні негативні наслідки, в більшості випадків, перевищуватимуть очікувані вигоди від їх введення. Такі негативні наслідки формальних правил із етичною неефективністю, як зростання рівня злочинності й обсягів тіньової економіки, не лише вимагатиме додаткових витрат, що саме по собі є неприйнятним, але й може коштувати відповідній політичній силі втрати підтримки з боку виборців. Через це політичні сили будуть уникати прийняття демонстраційних формальних правил із етичною неефективністю, щоб не наразитися на потужний спротив з боку значної частини суспільства та можливу втрату популярності серед виборців.

Демонстраційні формальні правила, що характеризуються високим рівнем трансакційної неефективності, також можуть успішно імітувати належну реакцію політиків на проблеми, що непокоять суспільство, проте політичні сили уникатимуть прийняття подібних демонстраційних формальних правил через загрозу втрати підтримки суспільства на наступних виборах.

Небезпека втрати підтримки в цьому випадку пояснюється тим, що основною ознакою формальних

правил з трансакційною неефективністю є зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур. Очевидно, що зростання рівня трансакційних витрат відчуватимуть ті, чия діяльність буде регулюватися відповідними трансакційно неефективними формальними правилами. Проте чим більша частка населення підпадає під дію цих формальних правил, тим більшим буде опір суспільства. У найгіршому випадку, введення трансакційно неефективних демонстраційних формальних правил може викликати незадоволення всього суспільства.

За наявності практики маніпулювання суспільними настроями демонстраційні формальні правила з високим рівнем етичної чи трансакційної неефективності можуть характеризуватися зворотною несиметричністю витрат зміни і будуть зберігатися протягом тривалого часу, незважаючи на наявність спротиву з боку суспільства. І навіть за таких обставин забезпечення функціонування прийнятих демонстраційних формальних правил вимагатиме значних зусиль, адже норми цих формальних правил будуть виконуватися лише за наявності дієвих механізмів примусу.

Крім значних витрат контролю за дотриманням їх вимог, трансакційно неефективні демонстраційні формальні правила, як і будь-які формальні правила з трансакційною неефективністю, можуть призвести до цілої низки негативних наслідків: зменшення ділової активності, зростання рівня корумпованості та тіньової економіки тощо. Внаслідок цього введення демонстраційних формальних правил з трансакційною неефективністю може викликати незадоволення навіть тих верств населення, що безпосередньо не підпадають під дію даних формальних правил.

Зазначені причини змушують політичні сили утримуватися від прийняття демонстраційних формальних правил, що характеризуються високим рівнем трансакційної неефективності.

Повертаючись до розглянутого вище прикладу демонстраційних формальних правил, треба зазначити, що формальні правила, що забороняють використання поліетиленових пакетиків, були прийняті лише завдяки тому, що дані формальні правила відповідають таким вимогам: не суперечать морально-етичним поглядам більшої частини суспільства, не створюють для більшості споживачів надмірних додаткових трансакційних витрат бюрократичних процедур і не суперечать інтересам жодної зацікавленої групи. Невідповідність будь-якій з цих вимог унеможливила б введення даних демонстраційних формальних правил. Іншими словами, якби в суспільстві існувала чисельна група споживачів із «залежністю від поліетиленових пакетів», то влада ніколи б не стала вводити формальні правила, що забороняють їх використання, щоб не наражатися на пов'язані з цим рішенням додатковими проблемами: виникнення «чорного» ринку поліетиленових паке-

тиків, зростання витрат на утримання правоохоронних структур та ін.

Також слід наголосити, що демонстраційні формальні правила необов'язково мають бути неефективними. Просто їх ефективність не є основною метою політичної сили – ініціатора прийняття даних формальних правил. Проте, внаслідок збігу обставин, прийняті формальні правила можуть виявитися не лише найдешевшими з точки зору ініціаторів інституційних змін, але й ефективними.

Крім своєї неефективності, що може спостерігатися вже в короткостроковому періоді, демонстраційні формальні правила, незалежно від ступеня своєї ефективності, уповільнюють інституційні реформи навколо тих проблем, врегулювати які вони й були покликані. Консервація неефективних чинних формальних правил може відбуватися двома альтернативними шляхами. Так, якщо проблема, врегулювати яку покликані відповідні демонстраційні формальні правила, перетворилася на предмет маніпулювання суспільними настроями, то дані формальні правила набувають значної зворотної несиметричності. Якщо ж практика маніпулювання суспільними настроями відсутня, то сам факт прийняття демонстраційних формальних правил створює в суспільстві ілюзію розв'язання проблеми, що зменшує ступень занепокоєння суспільства та, відповідно, усуває запит суспільства на подальші інституційні зміни. В обох випадках у довгостроковій перспективі відбувається уповільнення інституційних реформ і збереження неефективних чинних формальних правил.

Також є очевидним, що до практики використання демонстраційних формальних правил з однаковим успіхом можуть вдаватися як опозиційні політичні сили, так і сили, що знаходяться при владі. Подібна поведінка політичних сил обумовлена бажанням отримати додаткову підтримку виборців і, фактично, є негативним побічним ефектом демократичної системи. Адже в країнах з тоталітарним режимом провладним політичним силам не потрібно піклуватися про електоральну підтримку та загравати з виборцями (хіба що в умовах, коли режим втрачає свої позиції та близький до повалення). Тому суспільству, якщо воно поділяє демократичні цінності, доводиться миритися з постійною загрозою появи демонстраційних формальних правил із сумнівною ефективністю.

У подібній ситуації дієвим запобіжником формування демонстраційних формальних правил може стати підвищення загальної освіченості населення. Адже прийняття неефективних демонстраційних формальних правил не зустрічає спротиву з боку суспільства саме тому, що більшість населення є необізнаним стосовно проблем, що мають бути врегульовані цими формальними правилами. Підвищення ж загальної освіченості населення, з одного боку,

дозволить суспільству більш адекватно оцінювати доцільність упровадження тих чи інших формальних правил, що зменшить імовірність прийняття неефективних демонстраційних правил, а, з іншого боку, попередить поширення практики маніпулювання суспільними настроями [15], що не дозволить демонстраційним формальним правилам набути зворотної несиметричності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, формування демонстраційних формальних правил відбувається в умовах, коли єдиним критерієм відбору формальних правил є рівень витрат, пов'язаних з їх прийняттям. Демонстраційні формальні правила можуть характеризуватися високим рівнем цільової неефективності та зворотною несиметричністю трансакційних витрат їх зміни. Останнє спостерігається в тих випадках, коли проблема, для врегулювання якої вводяться відповідні демонстраційні формальні правила, перетворюється на предмет маніпулювання суспільними настроями. Проте найнебезпечнішим негативним наслідком введення демонстраційних формальних правил є відволікання уваги суспільства від відповідної проблеми.

Основними факторами формування демонстраційних формальних правил є такі:

- ✦ відсутність впливу зацікавлених груп;
- ✦ високий ступень занепокоєння суспільства;
- ✦ низький рівень витрат прийняття демонстраційних формальних правил.

Політичною силою – ініціатором інституційних змін буде надаватися перевага демонстраційним формальним правилам з цільовою неефективністю, оскільки формальні правила з трансакційною чи етичною неефективністю можуть викликати спротив з боку значної частини суспільства та вимагатимуть суттєвих витрат на їх прийняття.

Імовірність прийняття неефективних демонстраційних формальних правил може бути зменшена завдяки підвищенню рівня загальної освіченості населення, що дозволяє суспільству більш тверезо оцінювати як рівень потенційної загрози тих чи інших проблем, так і ефективність і доцільність запроваджена запропонованих формальних правил. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Burnett M. L. The Pollution Prevention Act of 1990: A Policy Whose Time Has Come or Symbolic Legislation? *Environmental Management*. 1998. Vol. 22. Iss. 2. P. 213–224.
DOI: 10.1007/s002679900098
2. Magdaleno A., Puig A., de Cabo L. et al. Water Pollution in an Urban Argentine River. *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*. 2001. Vol. 67. Iss. 3. P. 408–415.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s001280139>
3. Kozáková J., Pokorná P., Vodička P. et al. The influence of local emissions and regional air pollution transport on a European air pollution hot spot. *Environmental Science and Pollution Research*. 2019. Vol. 26. Iss. 2. P. 1675–1692.
DOI: 10.1007/s11356-018-3670-y.
4. Gonseth C., Thalmann P., Vielled M. Impacts of Global Warming on Energy Use for Heating and Cooling with Full Rebound Effects in Switzerland. *Swiss Journal of Economics and Statistics*. 2017. Vol. 153. Iss. 4. P. 341–369.
DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03399511>
5. Sinn H. W. Public policies against global warming: a supply side approach. *International Tax Public Finance*. 2008. Vol. 15. Iss. 4. P. 360–394.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-008-9082-z>
6. Van der Ploeg F., Rezai A. Simple Rules for Climate Policy and Integrated Assessment. *Environmental and Resource Economics*. 2019. Vol. 72. Iss. 1. P. 77–108.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-018-0280-6>
7. Tol R. S. J. On the Uncertainty About the Total Economic Impact of Climate Change. *Environmental and Resource Economics*. 2012. Vol. 53. Iss. 1. P. 97–116.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-012-9549-3>
8. Chen H.-W. Exposure and Health Risk of Gallium, Indium, and Arsenic from Semiconductor Manufacturing Industry Workers. *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*. 2007. Vol. 78. Iss. 2. P. 123–127.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s00128-007-9079-9>
9. Sturgill J., Swartzbaugh J., Randall P. Pollution prevention in the semiconductor industry through recovery and recycling of gallium and arsenic from GaAs polishing wastes. *Clean Products and Processes*. 2000. Vol. 2. Iss. 1. P. 18–27.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s100980050047>
10. Sturgill J., Swartzbaugh J., Randall P. Pollution prevention in the semiconductor industry through recovery and recycling of gallium and arsenic from GaAs solid wastes. *Clean Products and Processes*. 1999. Vol. 1. Iss. 4. P. 248–256.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s100980050038>
11. Chen H.-W. Gallium, Indium, and Arsenic Pollution of Groundwater from a Semiconductor Manufacturing Area of Taiwan. *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*. 2006. Vol. 77. Iss. 2. P. 289–296.
DOI: 10.1007/s00128-006-1062-3.
12. Chen H., Huang D., Chen Q., Li H. Rapid determination of active constituents in compound ibuprofen tablets by capillary zone electrophoresis. *Chinese Journal of Chromatography*. 1998. Vol. 16. Iss. 4. P. 289–292.
13. Balkissoon R. C., Newman L. S. Beryllium copper alloy (2%) causes chronic beryllium disease. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*. 1999. Vol. 41. Iss. 4. P. 304–308.
DOI: 10.1097/00043764-199904000-00013.
14. Абрамов Ф. В. Факторы устойчивости формальных правил. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. 2012. № 25: Технічний прогрес і ефективність виробництва. С. 122–127. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/10544/1/vestnik_HPI_2012_25_2_Abramov_Factory.pdf
15. Абрамов Ф. В. Заходи з попередження маніпулювання суспільними настроями. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 22–27.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-22-27>

REFERENCES

- Abramov, F. V. "Faktyory ustoychivosti formalnykh pravil" [Stability Factors of Formal Rules]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI»*, no. 25 (2012): 122-127. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/10544/1/vestnik_HPI_2012_25_2_Abramov_Faktyory.pdf
- Abramov, F. V. "Zakhody z poperedzhennia manipulivannia suspilnymy nastroiamy" [Measures to Prevent Manipulation with Public Sentiments]. *Biznes Inform*, no. 11 (2019): 22-27.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-22-27>
- Balkissoon, R. C., and Newman, L. S. "Beryllium copper alloy (2%) causes chronic beryllium disease". *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, vol. 41, no. 4 (1999): 304-308.
DOI: 10.1097/00043764-199904000-00013
- Burnett, M. L. "The Pollution Prevention Act of 1990: A Policy Whose Time Has Come or Symbolic Legislation?" *Environmental Management*, vol. 22, no. 2 (1998): 213-224.
DOI: 10.1007/s002679900098
- Chen, C. J., and Huang, C. "A multiple criteria evaluation of high-tech industries for the science-based industrial park in Taiwan". *Information & Management*, vol. 41, no. 7 (2004): 839-851.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.im.2003.02.002>
- Chen, H. W. "Exposure and Health Risk of Gallium, Indium, and Arsenic from Semiconductor Manufacturing Industry Workers". *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*, vol. 78, no. 2 (2007): 123-127.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s00128-007-9079-9>
- Chen, H.-W. "Gallium, Indium, and Arsenic Pollution of Groundwater from a Semiconductor Manufacturing Area of Taiwan". *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*, vol. 77, no. 2 (2006): 289-296.
DOI: 10.1007/s00128-006-1062-3
- Gonseth, C., Thalmann, P., and Vielled, M. "Impacts of Global Warming on Energy Use for Heating and Cooling with Full Rebound Effects in Switzerland". *Swiss Journal of Economics and Statistics*, vol. 153, no. 4 (2017): 341-369.
DOI: <https://doi.org/10.1007/BF03399511>
- Kozakova, J. et al. "The influence of local emissions and regional air pollution transport on a European air pollution hot spot". *Environmental Science and Pollution Research*, vol. 26, no. 2 (2019): 1675-1692.
DOI: 10.1007/s11356-018-3670-y
- Magdaleno, A. et al. "Water Pollution in an Urban Argentine River". *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology*, vol. 67, no. 3 (2001): 408-415.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s001280139>
- Sinn, H. W. "Public policies against global warming: a supply side approach". *International Tax Public Finance*, vol. 15, no. 4 (2008): 360-394.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-008-9082-z>
- Sturgill, J., Swartzbaugh, J., and Randall, P. "Pollution prevention in the semiconductor industry through recovery and recycling of gallium and arsenic from GaAs polishing wastes". *Clean Products and Processes*, vol. 2, no. 1 (2000): 18-27.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s100980050047>
- Sturgill, J., Swartzbaugh, J., and Randall, P. "Pollution prevention in the semiconductor industry through recovery and recycling of gallium and arsenic from GaAs solid wastes". *Clean Products and Processes*, vol. 1, no. 4 (1999): 248-256.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s100980050038>
- Tol, R. S. J. "On the Uncertainty About the Total Economic Impact of Climate Change". *Environmental and Resource Economics*, vol. 53, no. 1 (2012): 97-116.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-012-9549-3>
- Van der Ploeg, F., and Rezaei, A. "Simple Rules for Climate Policy and Integrated Assessment". *Environmental and Resource Economics*, vol. 72, no. 1 (2019): 77-108.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10640-018-0280-6>